

Azərbaycan turizm sektorunun böyük inkişaf perspektivləri

1999-cu ildə “Turizm haqqında” qanunun qəbul edilməsi, “Azərbaycan Respublikasında 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi nəticəsində bu sahədə nəzərcarparcaq nəticələr əldə edilib, ölkəmizin turizm sektorunun beynəlxalq turizm bazarına integrasiyanın əsası qoyulub. Son illərdə ölkəmizin sürətli sosial-iqtisadi tərəqqisi bu sahədə yeni imkanlar yaradıb.

Müxtəlif turizm istiqamətləri üzrə infrastrukturun yenilənməsi xarici turistlərin respublikamıza marağını artırmaqla yanaşı, həm də ölkədə yeni iş yerlərinin açılması deməkdir. Təkcə Qusarda inşa edilən “Şahdağ” Qış-Yay İdman-Turizm Kompleksində 5 minə qədər insan işlə təmin olunub.

Ölkəmizdə turizmin əksər növlərinin, o cümlədən, müalicə-sağlamlıq, ekoloji, mədəni, sosial, kommersiya, idman, dini və s. növlərinin inkişafı üçün imkanlar mövcuddur. İnkişaf edən turizm növləri içərisində birinci yeri çimərlik turizmi tutur. Xəzər sahilinin 825 km-i Azərbaycanın payına düşür. Bu, böyük potensialdır. Son illər bu sahədə çoxlu işlər görüldü. Xəzərsahili zonalarda, xüsusən Nabran ərazisində çimərlik turizmi ilə bağlı çoxlu turizm-istirahət mərkəzləri yaradılıb.

Respublikamızda turizmin inkişafı edən növlərdən biri də mədəni turizmdir. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi turizmin bu növünün inkişafı üçün son illər çox işlər görür. Mədəni turizm çimərlik turizmi kimi mövsümdən asılı deyil. Azərbaycan ərazisində 6 mindən çox tarix-mədəniyyət abidəsi qorunub saxlanılır. Bu baxımdan incəsənətimiz, muğamımız, abidələrimiz bu turizm istiqamətinin inkişafı üçün böyük potensialdır. İpək yolu marşrutu ilə Azərbaycana gələn əcnəbi turistlər, ilk növbədə, mədəniyyətimizlə, tarixi yer və abidələrimizlə tanış olmaq üçün gəlirlər.

Böyük perspektivlər vəd edən turizm növlərindən biri də kənd turizmidir. Yerli bələdiyyələrin də öz yerlərində intensiv şəkildə bu işə qoşulmasını vacib hesab edirik. Bələdiyyələr öz ərazilərində

kiçik hotellər, qonaq evləri tikməklə, kənd turizminin atributlarını formalaşdırmaqla daha böyük gəlir əldə edə bilirlər. Perspektivli turizm növləri sırasında xüsusi yer tutan ekoturizm Azərbaycanda ötən əsrin 80-ci illərindən gündəmə gəlib.

2010-cu ilin Azərbaycanda “Ekologiya ili” elan olunduğunu nəzərə alsaq, ekoturizmin inkişafına xüsusi diqqət verilmişdir. Ölkəmizdə turizmin inkişafı ilə bağlı vergi güzəştlərinin də edilməsi lazımdır. Bu səbəbdən Vergilər Nazirliyinin də bu məsələdə iştirakı zəruridir. Turizm üzrə inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi də bunu deməyə əsas verir. Maneələr aradan qaldırılmalıdır ki, həvəsi olanlar bu işə qoşula bilsinlər.

Müxtəlif müalicəvi kurortlar bizə sağlamlıq turizmini də geniş inkişaf etdirməyə imkan verir. Naftalan nefti kimi dünyada tayıbərabəri olmayan müalicəvi palçıq, mineral bulaqlarımız turizmin bu növünün inkişafı üçün potensialdır. Sadəcə, kurort zonalarında dünya standartlarına cavab verən hotellərin tikilməsinə ehtiyac var. Bundan əlavə, avto-mototurizm, ekstremal, dağ, atçılıq, rekreasiya-istirahət turizmini inkişaf etdirmək olar. Hətta Xəzər dənizi imkan verir ki, ölkəmizdə sualtı - dainq turizmi inkişaf etsin.

Sağlamlıq turizmi dünyada son illərdə sürətlə inkişaf edən bir sektor olaraq çox önəmli bir turizm növünə çevrilib. İnsanlar bu gün sağlamlıqla bağlı problemlərinin həlli zamanı ən yaxşı seçimə üstünlük verməyə çalışırlar. Müalicə məqsədilə şəhərlərarası və ölkələrarası reallaşan səyahətlər sağlamlıq turizmi adlanır.

Azərbaycanda müalicə-sağlamlıq turizminin inkişafı üçün təbii ehtiyatlar baxımından hər şey var. Naftalanın müalicəvi nefti, Naxçıvanın duz mağaraları, Abşeron göllərinin müalicəvi palçıq və suları, Lənkəranın, Gədəbəyin mineral suları... Amma əfsuslar olsun ki, ölkə sakinlərinin böyük əksəriyyəti təbiətin nemətlərindən istədiyi kimi faydalana bilmir. Çünki müalicə-sağlamlıq turizmi digər turizm növlərinə nisbətən zəif inkişaf edib, potensialın heç 5 faizi istifadə edilmir. Halbuki 2010-cu ildə dünyada müalicə tu-

rizmi sahəsində dövriyyənin həcmi təxminən 80 milyard dollar olub. 2012-ci ildə bu rəqəm 100 milyard dollara çatıb.

Sağlamlıq turizmindən ən böyük pay alan ölkələrin başında Sinqapur, Hindistan, Tayland, Malayziya kimi Uzaq Şərq ölkələri gəlir. Azərbaycanın bir çox hidro-mineral ehtiyatları vardır ki, bu da sanatoriya-kurort işinin inkişafı üçün əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda burada rekreasiya və turizm xidməti üçün də çox əlverişli şərait vardır. Respublikanın landşaft-iqlim xüsusiyyətləri kurort-turizm təsərrüfatını inkişaf etdirməyə imkan verir. Ərazi geniş miqyasda quru subtropik iqlimə malik olduğu üçün insan səhhətinə müsbət təsir göstərir, yüksək dağ və tundra landşaftına malik olması isə qış idman növlərinin yaradılmasına geniş imkanlar açır. Mineral suların, müalicə nefti və palçığının olması kurort yerlərinin əhəmiyyətini artırmaqla yanaşı, onların il boyu fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır. Bu xidmət sahəsi çox gəncdir. Bu gün respublika ərazisində Azərbaycan 27 minə qədər yeri olan 132 sanatoriya və istirahət müəssisələri və 4 minə yaxın yeri olan 10 turist bazası yaradılıb.

Sağlamlıq ocaqlarında ildə orta hesabla 600 mindən artıq adam müalicə oluna bilər. Azərbaycanın kurort ehtiyatları burada müalicə olunan və istirahət edənlərin sayını 2 milyona qədər artırmağa imkan verir. Bu baxımdan Xəzərsahili zonanın əhəmiyyəti daha böyükdür. Bu zonanın çox böyük üstünlükləri var. Məsələn, Abşeron-Nabran sahillərində günəşli havalar Soçi-Suxumi rayonlarından 1,5 dəfə çoxdur. Xəzər sahilinin Nabran-Yalama, Giləzi-Zarat, Abşeron, Lənkəran-Astara çimərliklərinin yaxınlığında karbohidrogenli mineral sular vardır. Bunlar sahil zonalarında rekreasiya obyektlərinin bütün il boyu fəaliyyət göstərməsi üçün şərait yaradır.

Abşeron yarımadası kurortlar qrupu rayonu respublikamızda məşhur kurort guşəsidir. Təxminən 53 kilometr dənizin içərisinə doğru irəliləyən bu yarımada çimərliklərlə əhatələnib. Abşeron yarımadası iqliminə görə subtropik iqlimə çox yaxındır. Burada is-

ti yay, günəşli payız, mülayim qış keçir, yazı nisbətən qısa olur. Abşeron təkcə qumlu sahil və dənizlə xarakterizə edilmir, burada həm də çoxlu şəfa bulaqları qaynayı. Belə ki, Suraxanı, Sabuncu və Şıx burnunda çıxan və tərkibi yod, brom və böyük müalicə təsiri gücünə malik çoxlu başqa maddələrlə zəngin mineral sular həm də böyük müalicə əhəmiyyətinə malikdir. Təəssüf ki, ərazidəki palçıq vulkanlarının müalicə palçıqları balneoloqlar və kurortoloqlar tərəfindən lazımcına tədqiq olunmayıb.

Abşeronun bir neçə çeşidli kurort imkanları vardır. Bunlara metan və kükürlü oksigen suları, mineral palçıq, mineral göllər, çimərliklər, dənizkənarı iqlim stansiyaları daxildir. Yarımada böyük sayda metan və kükürlü mineral sular vardır. Zığ qəsəbəsində və Şıxda mineral suların xüsusilə müalicəvi əhəmiyyət daşıyır. Masazır kəndində yerləşən Böyük Şor və Masazır gölləri təkməz qiymətli müalicəvi palçıq mənbəyi sayılır. Lənkəran-Astara bölgəsində əsasən Masallı kurort təsərrüfatı ilə seçilir. İstisu Masallının möcüzəli guşəsidir. Burada fəaliyyət göstərən İstisu “Fətiməy-Zəhra” Şəfa Sanatoriyası Masallı şəhərindən 13 kilometr aralıda, dəniz səviyyəsindən 1650 metr yüksəklikdə qərar tutmuş Dəmbəlov dağının döşündə, Vələş çayının sahilində yerləşir. Tərkibində hidrogen-sulfid, natrium-xlor kalsium, maqnezium-hidrokarbonat və hər litrində 30 milligram yod var. Yerin çox dərin qatlarından 60 dərəcədən də yuxarı isti su çıxır. Su bir çox xəstəlikləri sağaldır, hətta qədimdə yerli sakinlər bu suya min bir dərindən dərmanı olan möcüzə kimi baxıblar.

Qeyd edək ki, respublika ərazisində fəaliyyət göstərən özəl sanatoriyalarda bir sıra turizm xidmətləri göstərilərsə də, qiymət münasib deyil. Məsələn, Qəbələdəki özəl müalicə müəssisəsində bir günlük seans 40 manatdan başlayır. Sözsüz ki, bu məbləğ orta təbəqə üçün çox bahadır. Ümumiyyətlə, turizm elə sahədir ki, xidmət və qiymətlər müştəri qazanmağa xidmət etməlidir. Qeyd edək ki, müalicə turizmində qonaqlara təkcə müayinə - müa-

licə xidmətləri deyil, həm də kompleks turizm xidmətləri də göstərilməlidir. Mütəxəssislərin bildirdiyinə görə, bu gün Naftalan nefti Azərbaycandan Çexiya, Xorvatiya və Ukraynaya aparılır. 19 xəstəliyin dərmanı olan Naftalan neftinin mənbədə göstərdiyi təsir üçqat böyükdür. Çünki məhsul daşınandan 5-6 saat sonra keyfiyyəti dəyişir, təsiri mənbədəki kimi yüksək olmur. Gədəbəyin mineral suları Şimali Qafqaz bölgəsində də var. Amma kompleks turizm xidmətləri göstərilməyindən oradakı mineral sulardan istifadə edənlərin sayı olduqca azdır.

Naxçıvanda böyrək daşlarının müalicəsi üçün sular var. Bu suyun dörd növ böyrək daşını salması elmi cəhətdən təsdiqini tapıb. Xarici ölkələrin heç birində belə tərkibdə mineral su yoxdur. Azərbaycandakı radonlu və kükürlü suların analogunu xarici ölkələrdə az-az tapmaq mümkündür. Daxili orqanların müalicəsində möcüzəli rola malik olan dəmirli sular haqqında da eyni fikirləri söyləmək mümkündür. Dəmirli sular qaraciyərin dərmanıdır. Mədə-bağırsaq xəstəliklərinin müalicəsində, iltihabyaradıcı amillərin aradan qaldırılmasında karbonlu sulardan istifadə etmək olar. Özü də bu sulardan təkcə müalicə müddətində deyil, həm də bərpa dövründə də istifadə etmək mümkündür.

Qeyd edək ki, 2009-2018-ci illər üçün Azərbaycanda kurortların inkişafı üzrə Dövlət Proqramı təsdiq edilərsə də, mütəxəssislərin bildirdiyinə görə, sənəddə təsəvvüfləndirici məqamlar da var. Belə ki, layihəni hazırlayanlar kurort işini turizmdən ayrı götürüblər. Dünya təcrübəsi isə göstərir ki, kurort və turizm bir-biri ilə bağlı sahələrdir.

Ümumiyyətlə, 2002-ci ildən indiyə qədər Azərbaycanda mehmanxana tipli müəssisələrin sayı 4 dəfə artıb. Buna baxmayaraq, sanatoriya-kurort müəssisələrinin yaxınlığında müasir tipli yerləşdirmə yerlərinin tikintisinə ehtiyac var. Naftalan, Bilgəh və İstisudakı sanatoriyalarda yerləşdirmə yerləri var. Amma onların müasir tələblərə nə qədər cavab verməsi, bura gələn turistlərin istirahəti, əylənməsi, vaxtlarını səmərəli ke-

çirməsi məsələsi problemdir.

Azərbaycandakı kurortların vəziyyətini iki cür xarakterizə etmək olar: “Birincisi, sovet dövründə qurulmuş, son illər bir hissəsi qaçqın və məcburi köçkünlər yerləşdiyi üçün, bir hissəsi də keçid dövründəki baxımsızlıq ucbatından yaxşı şəraitdə olmayan ərazilərdir. İkincisi isə heç sovet dövründə də yetərinə diqqət göstərilməyən kurort yerləridir. Məsələn, palçıq vulkanları müalicəvi əhəmiyyətli kurort məhsuludur. Amma təəssüf ki, palçıq vulkanlarının olduğu ərazilərdə müvafiq infrastruktur yoxdur. Ona görə də “2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nda bu məsələ ciddi şəkildə qoyulmuşdur. Hətta turizm-rekreasiya zonaları haqqında əsasnamədə də bu məsələ var ki, bütün turizm zonalarında, xüsusilə də tarixi abidələrin olduğu yerlərdə təmiz havası, faydalı suları, həmçinin palçıq vulkanları olan ərazilərdə müvafiq infrastruktur qurulsun. Hazırda regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı çərçivəsində Naftalan sanatoriyasının təmiri gedir, Masallıda İstisuda müəyyən işlər aparılıb, amma bu işlərin daha da genişləndirilməsinə ehtiyac var. Nəzərə alsaq ki, ölkəyə gələn turistlərin sayı ildən-ilə artır, onda müasir standartlara uyğun turizm obyektlərinin tikintisi çox vacibdir”.

Mənim fikrincə, bu sahəni dirçəltmək üçün sahibkarlara güzəştli kreditlər verilməlidir. Bundan başqa, müalicə turizminə sərmayə qoyub gəlir götürmək yollarını öyrənmək üçün markeeting tədqiqatına ehtiyac var. İlk mərhələdə model olaraq kompleks xidmətlər göstərən sanatoriyanın yaradılması qaçılmazdır. Səhiyyə, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirliklərinin nəzdindəki bərpa müəssisələrinin özəlləşdirilməməsi məqsəduyğun olardı. Əksər xarici dövlətlərdə də əhalinin sosial təminatının təmin edilməsi baxımından həmin müəssisələr dövlət qurumlarının nəzdində qalır. Lakin digərləri kütləvililiyi və rentabelliyni təmin etmək üçün özəlləşdirilməlidir.

“Naftalan”, yaxud “Duzdağ”ı bir brend şəklinə salıb bütün dünya-

ya çatdırmaq olar. Biz bəzən özümü başqa ölkələrlə dəniz turizmi ilə müqayisə edirik. Ancaq bu gün ölkəmizdə müalicə turizminin inkişaf etdirilməsi Azərbaycanda turizm günlərinin sayının artması deməkdir. 10 il bundan əvvəl baxdıqda vəziyyət fərqli idi. Bu gün həmin yerlərdə abadlaşdırma işləri gedir. Hazırda “Naftalan” və “Duzdağ”da sözün həqiqi mənasında dünya standartlarına cavab verən mehmanxanalar var.

Əlavə olaraq, Bakıda iyun ayının 17-dən 19-dək keçirilən Avropa Qran-Pri “Formula-1” kimi idman növü dünyada Azərbaycanın populyarlığını daha da qaldıracaq. “Formula-1” geniş qlobal səhnədə müzakirə olunur və Azərbaycan idman azarkeşləri üçün bu meqa tədbirin təşkilatçısı kimi istinad edilir.

Azərbaycanda belə möhtəbər beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi ilk dəfə deyil. Məsələn, Azərbaycanda ötən il 49 ölkədən altı min idmançının iştirak etdiyi ilk Avropa oyunu keçirilib.

Azərbaycanın, ölkəmizdə keçirilən bütün əvvəlki beynəlxalq yarışlarda olduğu kimi, “Formula-1” də uğurlu olacağını və bütün dünyaya sülh, sevgi və dinlərarası harmoniyanı bir mesaj kimi göndərəcəyini əminliklə ifadə edə bilərəm. “Formula-1” Azərbaycanın idman sənayesinin yüksəlməsinə təkan verəcək və Azərbaycanda avtomobil biznesinin inkişafına müsbət təsir göstərəcək.

Əlibala MƏHƏRRƏMZADƏ,
“Caspian Audit Company”
MMC-nin Baş direktoru,
professor, iqtisad elmləri doktoru.